

Бобіна О. В.

кандидат історичних наук, доцент, завідуючий кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін Гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),
oleg.bobina@nuos.edu.ua

«ЧИ СЕРЦЕ, СЕРЦЕ МІСТА?»: ДО ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРНО-ТОПОНІМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА МИКОЛАЄВА

Життя не стоїть на місці. Суспільство, що переживає глобальні зміни, має їх фіксувати не лише на паперових носіях. Рішучі зміни фіксуються в архітектурі, назвах вулиць, площ, скверів. Автор аналізує окремі елементи архітектури і топоніміки сучасного Миколаєва та пропонує певні зміни в назвах вулиць.

***Ключові слова:** Миколаїв, серце міста, площа Леніна, пентаграма, нові назви, парк Перемоги.*

Кожне місто має свій «смак, аромат, родзинку», тобто те, що ми називаємо особливості. Ці характерні риси визначаються географією міста, архітектурою, лінгвістичним середовищем (назвами вулиць, мовою жителів, вивісками магазинів), історією заселення, одягом мешканців і їхньою культурою і т. ін. Тобто досить великою кількістю деталей, великих і малих, які визначають на нашу думку дизайн міського середовища. На жаль на сьогодні відсутня робота яка б розглянула в комплексі особливості м. Миколаєва. Разом з тим існує ряд робіт які дозволять скласти думку про особливості нашого міста [1].

Миколаїв, в своїй специфічності має великий потенціал, що ніяк не може реалізуватись. Хоча з часу свого заснування, в основу покладалися перспективні елементи. Географічні: 1) півострів; 2) дві річки; 3) близькість до моря. Але географічні перспективи згодом «перебила» Одеса. Чудовими були перспективи європейсько-петербурзької архітектурної традиції, які більшою мірою втілились в Одесі. Адміністративно-функціональні перспективи, повною мірою

реалізувались за адмірала О. Грейга, і негативно вплинули на розвиток міста за часів М. Лазарєва і після поразки Росії в Кримській війні. Без сумніву на специфіку міста вплинули люди, що заселяли його на початку історії. Слід зазначити, що велика промисловість в Миколаєві з'являється лише в 90-ті рр. XIX ст. Тоді-ж з'являються більш-менш серйозні заклади освіти. Але віддаленість від культурних центрів, відсутність великих навчальних закладів давалась взнаки. В СРСР, Миколаїв, як цілісне місто-утворення, місто-середовище втрачає залишки своєї самобутності. Це наслідок жорсткої централізованої політики, планової економіки, утвердження принципів централізації, типовості і уніфікації, що запанували в усіх сферах життя суспільства.

Сучасне, 1991–2015 рр., середовище м. Миколаєва формувалось і формується ще в більш специфічних і особливих умовах ніж на початку історії і радянські часи. Суть цих умов можна висловити фразою притаманною для «дикого» капіталізму: «Гроші роблять все! Тому на всьому треба робити гроші!».

Слід підкреслити, що великою мірою міське середовище залежить від суб'єктивних факторів. Зокрема від інтелекту, розвинутих смаків, досвіду «правителів і вершителів долі міста». В цьому сенсі саме останнє десятиріччя підтвердило несмак, тотальну корупцію і жадібність тих, від кого залежав розвиток міста. Так два архітектора, обласний і міський, протягом літа-осені 2014 р. звинувачуються в хабарництві. Специфічно вплинула на міське середовище економічна криза, з припиненням роботи трьох суднобудівних заводів та ряду інших підприємств, з збільшенням безробіття. Не додає оптимізму капіталістичний утилітаризм і уніфікація («взуттєво-скляні» коробки супермаркетів в центрі міста, бажання «нових українців» реалізувати власні естетичні смаки за гроші і виставити все це таким собі благодійництвом для міста). Особливо постраждав від цього флотський бульвар (іноді називають бульвар адмірала Макарова) з розташованими на ньому такими об'єктами як «Лебеді», «Квітка, леви, сходи», «Фалєєв», «Хрест», «Зруйнована ротонда». Невід'ємним елементом сучасності залишаються некращі зразки радянського минулого. Серед них перш за все назви вулиць пов'язаних з ленініаною,

комунізмом, не досить приємними фактами і явищами радянської історії [2,с.57–59].

Особливим цинізмом є спроба використати дизайн-середовище міста для досягнення політичних цілей. І якщо проект «Дитячий майданчик 2011–2012» ще якось себе виправдовує, то сумна доля реконструкцій скверу під назвою «Серце міста» і стадіону парку Перемога має бути певним попередженням і застереженням. Старий сквер навпроти адміністративної будівлі заводу ім. 61 Комунару і стадіон в парку були об'єктами дозвілля і відпочинку радянського зразку які без сумніву потребували реконструкції і перебудови, або як мінімум оновлення, регулярного догляду чи прибирання. Але відомі діячі, відомої партії яка з 2000 р. по 2013 р. безроздільно панувала в Україні і Миколаєві, зокрема, вирішили по іншому. «Турбота» про парк і сквер стали довготривалими PR-проектами і економічними проектами, через які була можливість фінансувати близькі до партії фірми. Започаткована восени 2011 р. реконструкція мала протягом 2011–2015 рр. демонструвати гарну картинку досягнень і поступу місцевої і центральної влади. На відкриття, чергової реконструйованої частини цих об'єктів запрошувались по черзі кандидати в ..., депутати, міністри, прем'єр-міністри, Президенти і т. ін. Що і засвідчили вибори 2012 р.

Але вже на стадії проектування і початків роботи проглядались явні недоречності. Це економічні прорахунки – «розпиленість» коштів між об'єктами; затрати фінансові, що постійно зростали і були неспіврозмірні з метою реконструкції: невизначеність з майбутнім господарем і майбутнім фінансуванням адже простий сквер і стадіон перетворились в складні об'єкти. Ще гіршими стали символіко-архітектурні прорахунки, які позиціонувались як досягнення, але при прискіпливому розгляді виявити себе як знаки занепаду.

Сквер «Серце міста» на місці Пролетарського скверу. Колишня назва – Манганарієвський сквер. Цей сквер виник на місці невеликої площі де стояла церква старообрядців. В 1863 р. в частині колишніх приміщень казарм флотського екіпажу, що виходили фасадом на площу була відкрита чоловіча Олександрівська гімназія. Площа отримала назву Гімназична. В 1881–1882 рр.

на площі розбили сквер в пам'ять про М. П. Мангарі, відомого гідрографа Чорного моря і військового губернатора. Після революцій 1917 р. в Росії і Україні перейменовані в Пролетарський сквер [3,с.54]. Вже на плані міста від 1882 р. видно, що сквер мав форму витягнутої в бік гімназії пентаграми, але його не перехрещували доріжки, які виходили із внутрішніх кутів пентаграми [3,с.15]. Нащадки комуністичної ідеї, молода команда синьо-білої партії, пішли ще далі ніж правовірні попередники. За задумом проекту, сквер мав набути форму правильної пентаграми, доріжки мали виходити із внутрішніх кутів, і перехрещувались променями у зірку [4]. Без сумніву, це мало-б підкреслити спадковість червоної і синьо-білої партії, послідовність ідеї і справ, близькість до зірок північно-східного державного сусіда. До речі, протягом 2011–2013 рр. не було помічено протестів КПУ щодо «повзучої» заміни назви Пролетарський сквер на «Серце міста». Але доля знову пожартувала. Справа в тому, що закладена в проект пентаграма виявилась перевернутої. І між променями розвернутої зірки опинялась будівля адміністрації заводу.

Архітектура – це поєднання ремесла будівництва і творчості тих хто будує. Творчість завжди має таємний, магічно-символічний, фантазійний смисл який важко піймати, пояснити, зрозуміти. Всі найкращі зразки архітектури і садово-паркового мистецтва несуть шифровані, якщо бажаєте езотеричні змісти. Не враховувати цього при творенні оточуючого середовища неможливо. Що являє собою пентаграма, а тим більше перевернута пентаграма? Цей знак використовувався в дохристиянські часи як амулет проти хвороб, щоб уникнути «дурного погляду», проти впливу надприродних сил. Пентаграма в психології – це знак п'яти органів чуття. Іноді пентаграму називають вузлом безкінечності або печаткою Соломона [5,с.193]. Язичники об'єднували в пентаграмі символи вогню, води, землі і повітря які знаходяться під владою Божого духу (верхній вугол, верхній промінь). Ранні іудеї прийняли пентаграму як символіку п'яти книг Старого Заповіту від Мойсея. Ранні християни розуміли цей знак як символ п'яти ран Христа. Тобто в звичайному сприйнятті це досить позитивний і «сильний» символ. Недарма дві великі країни світу мають в своїй державній символіці зірки. Разом з тим перевернута пентаграма, пентаграма променями що

направлені ввєрх, в т. зв. езотеричному знанні виступає як символ Сатани, Люцифера, Бафомета що протистоять Спасителю. «Пентаграма – це фігура, яка зображає людське тіло, що має чотири члена і одну точку що представляє голову. Голова людської фігури донизу, це уявлення про демона – тобто інтелектуальний занепад, втрата розуму, безлад, божевілля. Пентаграма з двома променями що сходять представляє Сатану у вигляді козла на шабаші» [6]. Звичайно що точаться дискусії, суперечки з цього приводу і врахувати їх чи ні, це залежить від тих хто пропонує такі соціально-значущі об'єкти.

На нашу думку ситуацію із сквером можна розв'язати зробивши декілька кроків. Повернути йому (скверу) ім'я М. П. Манганарі або перейменувати в Європейський сквер (М. П. Манганарі грек, а Греція в Євросоюзі). Перенести підстанцію, що закриває візуальну перспективу на вул. Садову, скруглити сквер. Тоді вул. Садова буде починатись з фонтану в Європейському сквері, візуально продовжуватись через фонтани на бульварі до скульптури-символу Європи, до Хреста (як універсального символу), до пам'ятника міліціонера. Останній треба доробити і зробити символом пам'яті про людей що до кінця виконують свої обов'язки, в тому числі і у війні з проросійськими терористами в Донецькій і Луганській областях. Далі можна створити архітектурні композиції пов'язані з Торговельним портом що став символом відродження Миколаєва в другій половині XIX і на початку XXI ст. Таким чином поряд з колишнім «старим» містом (що дійсно є серцем) формується нове середовище в колишній Слобідці.

Центр міста має повернути свої старі назви вулиць і сформувати нове середовище. Пропонуємо на місце пам'ятника В. Леніну перенести пам'ятник «Корабелам», що стоїть поблизу Макдональдса і не несе жодного смислового сенсу. А однією з фігур «Корабелів» може стати фігура адмірала О. Грейга. Площу В. Леніна перейменувати в площу «Корабелів» і таким чином сформувати «корабельну частину» історії міста.

Миколаївці повинні віддати шану своїм землякам які загинули в боях з проросійськими сепаратистами, терористами і бойовиками на Сході України, пам'ятати про миколаївських активістів що придушили «новоросійську чуму» в

місті, про волонтерів, 79-ту бригаду, с/батальйон «Миколаїв» і інших. Пропонуємо поряд з фігурами моряків-ольшанців, з правого чи лівого боків створити пам'ятний знак (стелу, фігури, композицію) присвячений відомим подіям. Перенести головний прапор з площі в цей сквер. Це буде комплекс не лише «Героїв-десантників», а комплекс «Захисників Батьківщини». Так не тільки буде збережена пам'ять, а покладено край, спробам проросійських сепаратистських сил приватизувати триколомом моряків-десантників які визволяли українське місто Миколаїв.

Проспект В. Леніна має бути перейменований в проспект Свободи або проспект Незалежності, вул. Радянська в Соборну. Мають бути перейменовані вулиці К. Лібнехта, С. Косіора, Ф. Держинського, Е. Тельмана, М. Тухачевського, М. Урицького, Марії Ульянової, С. Кірова, Н. Крупської, Чекістів, Юних Ленінців. На фіксацію в пам'яті миколаївців заслуговують: 1) імена перших архітекторів міста, це – І. Князева, В. Ванрезант, Ф. Вунш, І. Фан дер-Фліс, К. Акройд; 2) імена адміралів, керівників міста, інженерів, це – О. Грейг, І. де Траверсе, О. Попов, Г. Бутаков, Б. Глазенап, М. Копитов, родина Аркасів, В. Костенко, І. Носенко; 3) імена діячів науки і культури, це – академік С. Палас, брати Манганарі, М. Кумані, Г. Ге, С. Южаков, Б. Мозолевський, Д. Антонюк. В Миколаєві відсутні, на відміну від європейських міст, сквери, площі, вулиці з назвами «Волі», «Свободи», «Незалежності», «Соборності», «Єднання», «Революції», «Волонтерів» і т. ін. Не можуть провулки нести назви «Волі», «Відродження», «Богдана Хмельницького» і т. ін.

На жаль, можемо констатувати, що сьогодні архітектурно-топонімічне середовище міста нагадує собою «коктейль» імперсько-російського, радянського-комуністичного, помпезного-багатійсько-кримінального змісту.

Джерела і література

1. Крючков, Ю. С. История Николаева от основания до наших дней. / Юрий Крючков. – Николаев: МП «Возможности Киммерии», 1996. – 300 с.; Крючков Ю. С. Архитектура старого Николаева. / Юрий Крючков. – Николаев: МП

«Возможности Киммерии», 2008. – 240с.; Крючков Ю. С. Старый Николаев. / Юрий Крючков. – Издательство Ирины Гудым, 2008. – 128 с.

2. Бобіна О. В. До питання про перейменування вулиць Миколаєва / Олег Бобіна. – Гуманітарний Вісник НУК: збірник наукових праць. –Випуск 5. – Миколаїв: Ілліон, 2012. – 160 с.

3. Крючков Ю. С. Старый Николаев. Топонимический словарь-справочник. / Юрий Крючков. – Издательство Ирины Гудым, 2008. – 128 с.

4. Чорт Иваныч. В Николаеве раскрыт заговор масонов! [Электронный ресурс] / Иваныч Чорт // Новостной портал «НАБАТ». – 2012. – 5 июля. – Режим доступа : <http://nabat.in/news/20267.html>. – Название с экрана.

5. Фоли Д.Энциклопедия знаков и символов / Пер. с англ. А. Помогайло / Джон Фоли. – М.: Вече, 1998. – 512 с.

6. Tannarh. Перевернутая пентаграмма (Компиляция из различных источников) [Электронный ресурс] / Под ред. Tannarh // Странствия духа у каждого своя дорога. – 2014. – 14 апреля. – Режим доступа : http://tannarh.narod.ru/publ/lichnost/religija/perevernutaja_pentagramma/21-1-0-307. – Название с экрана.

Reference

1. Kryuchkov, Yu. S. IstoriyaNikolayevaotosnovaniyadonashikhdney. / YuriyKryuchkov. – Nikolayev: MP «VozmozhnostiKimmerii», 1996. – 300 p.; KryuchkovYu. S. ArkhitekturastarogoNikolayeva. / YuriyKryuchkov. – Nikolayev: MP «VozmozhnostiKimmerii», 2008. – 240 p.; KryuchkovYu. S. StaryyNikolayev. / YuriyKryuchkov. – IzdatelstvoIriynyGudym, 2008. – 128 p.

2. Bobina O. V. Do pytannia pro pereimenuvannia vulyts Mykolaieva / Oleh Bobina. – Humanitarnyi Visnyk NUK: zbirnyk naukovykh prats. – Issue 5. – Mykolaiv: Illion, 2012. – 160 p.

3. Kryuchkov Yu. S. Staryy Nikolayev. Toponimicheskiy slovar-spravochnik. / Yuriy Kryuchkov. – Izdatelstvo Iriyny Gudym, 2008. – 128 p.

4. Chort Ivanych. V Nikolaeve raskryt zagovor masonov! (The plot of freemasons is exposed in Mykolaiv!) Novostnoy portal «NABAT», 2012. Available at: URL: <http://nabat.in/news/20267.html>. (Accessed 4 November 2014).

5. Foli D. Entsiklopediya znakov i simvolov / Per. s angl. A. Pomogaylo / Dzhon Foli. – M.: Veche, 1998. – 512 p.

6. Tannarh. Perevernutaya pentagramma (Kompilyatsiya iz razlichnykh istochnikov).(Inverted pentagram (Compiling from different sources)). Stranstviya dukha u kazhdogo svoya doroga, 2014. Available at: URL:http://tannarh.narod.ru/publ/lichnost/religija/perevernutaja_pentagramma/21-1-0-307. (Accessed 4 November 2014).

Bobina O. V., Candidate of Sciences (History), Associate Professor, Head of the Department of Social and Humanitarian Sciences, Humanitarian Institute of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), oleg.bobina@nuos.edu.ua

«Heart of city»?: to the problem of architectonically-toponymy environment of Mykolaiv

Life does not stand in place. Societies that experiences has global changes to fix them not only on paper carriers. Decisive changes are fixed in architecture, names of streets, areas, public gardens. An author analyses the separate elements of architecture and toponymy of modern Mykolaiv. Offers certain changes in the names of streets.

Keywords: *Mykolaiv, heart of city, area of Lenin, pentagram, new names, park of Victory.*

Бобина О. В., кандидат исторических наук, доцент, заведующий кафедрой социально-гуманитарных дисциплин Гуманитарного института Национального университета кораблестроения (Украина, Николаев), oleg.bobina@nuos.edu.ua

«Сердце ли, сердце города»: о проблеме архитектурно-топонимической среды Николаева

Жизнь не стоит на месте. Общество, которое переживает глобальные изменения, должно их фиксировать не только на бумаге. Решительные изменения фиксируются в архитектуре, названиях улиц, площадей, скверов. Автор анализирует отдельные элементы архитектуры и топонимики современного Николаева и предлагает определенные изменения в названиях улиц.

Ключевые слова: Николаев, сердце города, площадь Ленина, пентаграмма, новое название, парк Победы.